

RECENZJA

Wpłynęło do WF	12-09-2022	Załącznika
Wpł. do jedn. org.	Data	Symbol
Znak		

ROZPRAWY DOKTORSKIEJ „PRZYMIOTNIKI ODRZECZOWNIKOWE W JĘZYKU ROSYJSKIM, POLSKIM I MACEDOŃSKIM. STUDIUM KONFRONTATYWNE”  
PRZYGOTOWANEJ PRZEZ MGR MARIĘ STRYSZEWSKĄ  
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY, UNIWERSYTET WROCŁAWSKI

Rozprawa doktorska „Przymiotniki odrzeczownikowe w języku rosyjskim, polskim i macedońskim. Studium konfrontatywne” autorstwa mgr Marii Stryszewskiej przynosi szczegółowy opis przymiotników odrzeczownikowych w języku rosyjskim, polskim i macedońskim oraz analizę konfrontatywną derywatów przymiotnikowych z kilkoma typami formantów (ros. *-ный, -овый, -ский*, pol. *-ny, -owy, -ski*, mac. *-en, -ov, -ski*).

Recenzowana praca ma objętość 198 stron komputeropisu napisanego czcionką Times New Roman rozmiar 12, z interlinią 1.5 punktu. Rozprawa składa się z sześciu większych części, włączając w to wstęp i wnioski końcowe zawierające wyniki analizy konfrontatywnej, oraz bibliografii, która obejmuje około 70 pozycji. Struktura poszczególnych rozdziałów (punkty i podpunkty, tytuły i podtytuły) umożliwia należyte śledzenie zagadnień będących przedmiotem opisu w pracy.

We **Wstępie** mgr Maria Stryszewska przedstawia przedmiot i cel rozprawy, przy czym na początku podkreśla, że w leksyku języków słowiańskich ogromna większość wyrazów jest motywowana słowotwórczo. Jak zauważa Doktorantka, przedmiotem pracy jest opis wybranych klas przymiotników odrzeczownikowych w języku rosyjskim, polskim i macedońskim. W centrum uwagi Autorki jest analiza konfrontatywna derywatów z podstawowymi formantami sufiksalnymi w opisywanych językach. Celem pracy jest pokazanie obszernego materiału wyekscerpowanego ze słowników ogólnych języka rosyjskiego, polskiego i macedońskiego, a także udzielenie odpowiedzi na pytanie, jaki jest udział derywatów z wybranymi formantami w ogólnej liczbie przymiotników odrzeczownikowych będących przedmiotem opisu w rozprawie. Doktorantka pisze, że taki opis konfrontatywny przymiotników w języku rosyjskim, polskim i macedońskim opracowany w ramach jednego wspólnego modelu przyczyni się do poszerzenia wiedzy w zakresie słowotwórstwa konfrontatywnego języków słowiańskich.

**Pierwszym rozdział** rozprawy zawiera zwięzły przegląd wcześniejszych prac z

dziedziny stanowiącej przedmiot badań. Autorka szczegółowo przedstawia literaturę przedmiotu, konstatując, że formacje z sufiksami ros. *-ный, -ский, -овый*, pol. *-owy, -ny, -ski*, mac. *-ski, -en, -ov* były dotychczas najczęściej przedmiotem szczegółowych opracowań każdego z analizowanych języków i bardzo rzadko były ujmowane w aspekcie konfrontatywnym.

W kolejnej części pierwszego rozdziału mgr Maria Stryszewska przywołuje prace dotyczące słowotwórstwa przymiotników odrzeczownikowych w języku rosyjskim. Są to zarówno badania diachroniczne (Зверковская: 1968, Земская: 1965; Виноградов: 1952, 1960, 1972), jak i synchroniczne w zakresie omawianej problematyki. W rozprawie dokładniej scharakteryzowana została koncepcja wypracowana w gramatyce akademickiej języka rosyjskiego (*Русская грамматика*: 1980). Ponadto Autorka omawia nowsze opracowania poświęcone analizie przymiotników odrzeczownikowych w języku rosyjskim (Земская: 1991).

Następnie omówione są najważniejsze publikacje dotyczące derywacji przymiotników odrzeczownikowych w języku polskim. Doktorantka zwraca uwagę na najwcześniejsze prace polskich lingwistów poświęcone tej problematyce. Referując ustalenia Henryka Ułaszyna (rozdział poświęcony słowotwórstwu w *Gramatyce języka polskiego*, 1923), omawia szczegółowo klasyfikację, która obejmuje pięć klas derywatów przymiotnikowych. Następnie mgr Maria Stryszewska przybliżyła kolejne prace polskich językoznawców, takich jak Kurkowska (1954), która wymienia jedenaście funkcji znaczeniowych przymiotników odrzeczownikowych. Ponadto Doktorantka krótko prezentuje prace Kleszczowej (2003), Nagórko (1987), Urban (2006) i in.

Jeśli chodzi o literaturę przedmiotu dotyczącą słowotwórstwa języka macedońskiego, mgr Stryszewska rozpoczyna przegląd od pierwszej gramatyki opisowej języka macedońskiego *Граматика на македонскиот литературен јазик* Blaže Koneskiego (1954). Szczególnie wiele uwagi poświęca monografii *Образување на придавките во македонскиот јазик* (Марков 1988). Dalej omawiana jest książka Kirila Koneskiego *Зборобразувањето во современиот македонскиот јазик* (2003) oraz monografia Slavicy Velevej *Тенденции во зборобразувањето во македонскиот јазик* (2006), którą Doktorantka szczegółowo analizuje. Autorka rozprawy wspomina także prace Jana Sokołowskiego, który zajmuje się zagadnieniami opisu konfrontatywnego słowotwórstwa polskiego i macedońskiego (Sokołowski: 1988, 1996, 2000, 2002). Rozdział kończy zwięzła charakterystyka prac konfrontatywnych poświęconych słowotwórstwu przymiotników odrzeczownikowych w wybranych językach słowiańskich.

**Rozdział drugi** poświęcony jest podstawom metodologicznym rozprawy. Autorka konkretnymi przykładami ilustruje podstawowe różnice między językiem rosyjskim, polskim i

macedońskim w zakresie dystrybucji formantów słowotwórczych. W rozdziale tym wydzielono sześć parametrów, według których przeprowadzony jest opis konfrontatywny. Spośród nich szczególne miejsce w pracy zajmuje opis znaczeń kontekstowych derywatów, czyli analiza relacji między przymiotnikiem i rzeczownikiem określanym. Mgr Stryszewska opiera się na modelu opisu derywatów wypracowanym przez autorów *Gramatyki współczesnego języka polskiego. Morfologia* (1998, rozdział autorstwa Krystyny Kallas) i zauważa, że model ten jest najbardziej przydatny dla opisu konfrontatywnego i analizy przymiotników odrzeczownikowych w trzech omawianych językach. Wybór ten uzasadnia, przytaczając relacje semantyczne przymiotnika i rzeczownika określanego w ramach osiemnastu możliwych użyciu kontekstowych. Jeśli chodzi o wykorzystane źródła ekscerpacji materiału językowego, Autorka korzysta z wielkich słowników ogólnych poszczególnych języków słowiańskich, które, choć różnią się pod względem sposobu opisu jednostek leksykalnych, to jednak stanowią dobrą bazę dla tego typu badań. Ekscerpacja materiału słownikowego wykazała dużą dysproporcję w liczbie odnotowanych w słownikach przykładów w poszczególnych językach. Ilość analizowanych derywatów w języku rosyjskim (9675) i polskim (9637) jest prawie dwukrotnie większa od ich ilości w języku macedońskim (5692).

**Rozdział trzeci** o objętości ok. 40 stron poświęcony jest opisowi i analizie derywatów z formantem ros. *-ный*, pol. *-ny*, mac. *-en*. Mgr Maria Stryszewska wymienia wszystkie możliwe warianty rozszerzone tego formantu w języku rosyjskim, polskim i macedońskim, przechodząc następnie do ogólnej charakterystyki formantu ros. *-ный*, pol. *-ny*, mac. *-en* i opisując kolejno każdy z języków.

Naprzód przedstawiona jest sytuacja w języku rosyjskim, a Autorka konstatuje, że derywaty na *-ный* są w tym języku najliczniejsze i tworzą 4696 formacji. Stanowi to niemal połowę derywatów z formantami podstawowymi w materiale języka rosyjskiego, a co za tym idzie formant ten jest podstawowym wykładnikiem derywacji rosyjskich przymiotników odrzeczownikowych. W części poświęconej językowi polskiemu Autorka opisuje przymiotniki z sufiksem *-ny* zarówno w formie podstawowej (1572 przykłady), jak i w jego wariantach rozszerzonych. Ze wszystkich 21 wariantów rozszerzonych najszerzej reprezentowany jest formant *-iczny/-yczny* (988 przykładów). Pozostałe wymienione formanty tworzą mniej liczne klasy. W dalszej części pracy przeanalizowane są typy rzeczowników (przede wszystkim rodzaju żeńskiego), które są podstawami słowotwórczymi przymiotników z formantem *-ny* w języku polskim. Kolejno następuje przegląd derywatów z formantem *-en* w języku macedońskim. Formant ten w formie podstawowej występuje w 1246 derywatach. Pozostałe przykłady to derywaty z macedońskimi formantami rozszerzonymi, np. *-ичен*, *-ален*, *-онен*, -

*ивен* i in.

Dalsza część rozdziału zawiera omówienie właściwości podstaw słowotwórczych w języku rosyjskim, polskim i macedońskim. Dla każdego języka mgr Stryżewska prezentuje przymiotniki według klas i typów podstaw słowotwórczych: nazw przedmiotów, nazw budynków, nazw botanicznych, nazw zwierząt, nazw materiałowych, nazw organizmów żywych i in. Następnie omawia derywaty, które w podstawie słowotwórczej zawierają rzeczowniki o znaczeniu nieprzedmiotowym (abstrakcyjnym) – 11 klas. Opisując materiał języka polskiego, Doktorantka stwierdza, że podstawami słowotwórczymi derywatów z formantem *-ny* są najczęściej rzeczowniki abstrakcyjne, przeważnie są to rzeczowniki rodzaju żeńskiego. Rzeczowniki takie stanowią ponad 80% bazy derywacyjnej. W odróżnieniu od języka polskiego w języku macedońskim przymiotniki desubstantywnie z formantem *-en* tworzone są od rzeczowników wszystkich rodzajów. Stosunek między podstawami rodzaju męskiego i żeńskiego wynosi 49% do 44%, podczas gdy 6% to przymiotniki motywowane rzeczownikami rodzaju nijakiego. W materiale języka macedońskiego większość przymiotników z formantem *-en* utworzona jest od podstaw o znaczeniu abstrakcyjnym, jednak ich przewaga nad podstawami o znaczeniu konkretnym nie jest tak znacząca (60% do 40%), jak w przypadku języka polskiego.

Kolejnym omawianym problemem są właściwości morfologiczne derywatów w poszczególnych językach, po czym następuje przegląd derywatów z formantami rozszerzonymi w języku rosyjskim, polskim i macedońskim. W ostatniej części trzeciego rozdziału przedstawiona jest obszerna analiza znaczeń kontekstowych. Przyjęty przez Autorkę model analizy uwzględnia relację przymiotnik + rzeczownik określany. Wykorzystując ten model opisu Doktorantka wydziela i ilustruje przykładami 18 możliwych relacji semantycznych z formantem ros. *-обыи*, pol. *-ny*, mac. *-en*, które są następnie ujęte w zbiorczej tabeli zamieszczonej na końcu rozdziału.

Rozdziały czwarty i piąty mają taką samą strukturę jak rozdział trzeci, przy czym w rozdziale czwartym przedmiotem opisu są derywaty z formantem ros. *-обыи*, pol. *-owy* i mac. *-ов*, a w rozdziale piątym derywaty z formantem ros. *-скии*, pol. *-ski* i mac. *-ки*. Każdy rozdział rozpoczyna ogólna charakterystyka derywatów z danym formantem i podana jest ich ilość w każdym z języków. Następnie przedstawione są: a) charakterystyka rzeczowników motywujących; b) charakterystyka morfologiczna derywatów; c) opis derywatów z formantami rozszerzonymi; d) analiza znaczeń kontekstowych derywatów.

Przedmiotem analizy w **rozdziale czwartym** są derywaty z formantem ros. *-обыи*, pol. *-owy* i mac. *-ов*. W materiale rosyjskim jest 1889 przykładów z formantem *-обыи*, co stanowi

18% wszystkich przykładów rosyjskich w opisywanym materiale, jednak sam formant ma częściowo ograniczoną dystrybucję. Odmienny jest obraz badanego zjawiska w języku polskim, gdzie formant *-owy* dominuje nad dwoma pozostałymi opisywanymi formantami (*-ny* i *-ski*). Natomiast w języku macedońskim derywaty z formantem *-ов* stanowią grupę najmniej liczną (248) i jest ich wielokrotnie mniej niż derywatów z formantami *-ен* i *-ску*. Jeśli chodzi o podstawy słowotwórcze, to w języku rosyjskim największy udział w derywacji mają rzeczowniki konkretne nieżywotne. W języku polskim za pomocą tego formantu są tworzone także przymiotniki od rzeczowników rodzaju męskiego i żeńskiego (w stosunku 64% do 28%), a w mniejszym stopniu nijakiego (6,7%) oraz *plurale tantum* (1,3%). Formant ten nie ma żadnych większych ograniczeń i łączy się z różnymi podstawami słowotwórczymi.

Jak już wspomniałem, w **rozdziale piątym** opisane są derywaty z formantem ros. *-ский*, pol. *-ski* i mac. *-ску*. Z analizy przedstawionej przez Autorkę wynika, że w materiale każdego z opisywanych języków formant ten tworzy liczne klasy. W języku rosyjskim i polskim jest to druga pod względem liczebności klasa wśród wszystkich przymiotników odrzeczownikowych omawianych w pracy. Natomiast w języku macedońskim przymiotniki z formantem *-ску* stanowią klasę najliczniejszą i mają zdecydowaną przewagę nad derywatami z formantami *-ен* i *-ов*. Przymiotniki utworzone za pomocą analizowanych w tym rozdziale formantów w każdym z języków tworzone są przede wszystkim od rzeczowników osobowych rodzaju męskiego oraz od nazw geograficznych.

Materiał każdego z języków opisany jest oddzielnie, przy czym każda część wzbogacona jest o tabele zawierającą dane liczbowe dotyczące poszczególnych typów przymiotników odrzeczownikowych. Najwięcej miejsca poświęcono w rozdziale językowi macedońskiemu, ponieważ przymiotniki z formantem *-ску* są w nim odnotowane w 88% przykładów, co świadczy o tym, że jest to najliczniejsza klasa w tym języku. Największa liczba derywatów w języku macedońskim utworzona jest od podstaw rodzaju męskiego (około 70%). Podobnie jak w poprzednich rozdziałach na końcu pojawia się dokładna analiza znaczeń kontekstowych. Również tę część zamyka tabela przedstawiająca inwentarz relacji semantycznych derywatów z formantem ros. *-ский*, pol. *-ski* i mac. *-ску*.

**Rozdział szósty**, końcowy, zawiera najważniejsze wnioski dotyczące rezultatów opisu oraz analizę porównawczą opracowanego problemu. Mgr Stryżewska na początku tego rozdziału podaje informację, że analizie poddano około 25 000 przymiotników odrzeczownikowych z podstawowymi formantami sufiksalnymi (ros. *-ный*, *-овый*, *-ский*, pol. *-ny*, *-owy*, *-ski*, mac. *-ен*, *-ов*, *-ску*). Z ustaleń Autorki wynika, że klasy będące przedmiotem rozprawy są najliczniejsze w opisywanych językach, a wymienione formanty można uznać za

podstawowe. Oprócz tego formanty te najczęściej pełnią funkcję transpozycyjną, a derywaty utworzone przy ich pomocy to przymiotniki relacyjne. W ramach analizy porównawczej Autorka zestawia wszystkie typy słowotwórcze z punktu widzenia parametrów słowotwórstwa konfrontatywnego. Ponadto przedstawia wnioski wypływające z porównania wszystkich omawianych formantów w języku rosyjskim, polskim i macedońskim, w których uwzględnia najważniejsze ustalenia z przeprowadzonej analizy. Rozdział zamyka 10 tabel, w których w przejrzysty sposób przedstawione są najważniejsze wnioski z przeprowadzonych zgodnie z przyjętymi w pracy kryteriami badań. W ostatniej części opisany jest wpływ znaczenia podstawy słowotwórczej na pełnioną przez derywat przymiotnikowy funkcję semantyczną. W tym fragmencie w sposób syntetyczny przedstawione są po raz kolejny wnioski z analizy znaczeń kontekstowych.

\*\*\*

Rozprawa doktorska mgr Marii Stryszewskiej zatytułowana „Przymiotniki odrzeczownikowe w języku rosyjskim, polskim i macedońskim. Studium konfrontatywne” wnosi do językoznawstwa słowiańskiego szczegółowy opis konfrontatywny przymiotników odrzeczownikowych z formantami ros. *-ный, -овый, -ский*, pol. *-ny, -owy, -ski*, mac. *-en, -ov, -cki*. Recenzowana rozprawa jest poważnym i pogłębionym badaniem lingwistycznym, które rzuca nowe światło na wybrane istotne aspekty nie tylko w ogólnych ramach słowotwórstwa jako dyscypliny naukowej, ale także poszerza wiedzę w zakresie słowotwórstwa konfrontatywnego słowiańskiego świata językowego. W analizowanych językach – rosyjskim, polskim, macedońskim – odzwierciedlony jest różny rozwój polityczny, społeczny i kulturalny każdego z nich na przestrzeni wieków. W dużej mierze wpływało to zarówno na konceptualizację świata wyrażaną w każdym z języków, jak i na ewolucję samego języka. Właściwości te (oprócz struktury gramatycznej) można zaobserwować w zasobie leksykalnym analizowanych języków, a co za tym idzie – także w zakresie słowotwórstwa. Recenzowana praca doktorska wnosi istotny wkład w rozwój słowotwórstwa. Dysertacja nie tylko poszerza i wzbogaca naszą wiedzę o przymiotnikach odrzeczownikowych w języku rosyjskim, polskim i macedońskim, ale daje także głębszy wgląd w rozwój oraz stan współczesny analizowanej problematyki w kontekście słowiańskim i ogólnojęzykoznawczym.

W związku z tym, co napisałem wyżej, a mając na uwadze, że mowa jest o jednej z rzadkich na gruncie slawistycznym prac, w których określona problematyka poddana jest analizie konfrontatywnej na materiale trzech różnych języków, oceniam recenzowaną pracę

bardzo wysoko. Sądę, że jest ona wyróżniająca i szczególna nie tylko ze względu na włożony w nią trud i osiągnięte ważne rezultaty, ale również dlatego, że rozprawa mgr Stryszewskiej otwiera drogę dla nowych badań tego typu oraz pokazuje możliwości, na ile we współczesnej lingwistyce i slawistyce są potrzebne studia konfrontatywne w obrębie języków słowiańskich. Z tego względu rozprawa zasługuje na szersze udostępnienie poprzez ogłoszenie jej drukiem.

#### **Wniosek końcowy**

Rozprawa mgr Marii Stryszewskiej „Przymiotniki odrzeczownikowe w języku rosyjskim, polskim i macedońskim. Studium konfrontatywne” w pełni odpowiada wymogom stawianym rozprawom doktorskim. W związku z tym występuję do Rady Dyscypliny Naukowej Językoznawstwo Uniwersytetu Wrocławskiego o przyjęcie rozprawy jako doktorskiej i dopuszczenie mgr Marii Stryszewskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Skopje, 8.08.2022 r.

Prof. dr. **Marjan Markovikj**  
Wydział Filologiczny im. Blaže Koneskiego,  
Uniwersytet św. Cyryla i Metodego, Skopje, N. Macedonia

